

Resums dels Cants XIII a XX

Resum del Cant XIII (β)

Odisseu s'acomiada dels feacis i arriba a Ítaca

Ulisses, convidat d'honor i gran narrador, ha acabat finalment el relat de les seves aventures, un llarguíssim relat que ha mantingut desperta l'audiència tota la nit. Però aquesta part de la història també ha arribat al final: Ulisses, després de tants viatges, de tantes proves i de tants anys, ha de tornar per fi a la pàtria i a casa. S'acomiada, per tant, dels seus hostes tan generosos i amables, i els joves feacis, amb una navegació màgicament veloç, el traslladen a les platges d'Ítaca. Després pagaran durament aquest gest, víctimes de la ira de Posidó. Quan Ulisses es desperta, ja en terra pròpia, començarà la darrera part d'aquesta llarga història: l'arribada, el retrobament amb el porquer i el fill, els plans de venjança, l'entrada a casa, els pretendents, Penèlope, i la conclusió sagnant i feliç que tothom coneix ja per endavant. L'heroi, al principi, envoltat per una boira màgica, no reconeix el paisatge del seu propi país, fins que Atena, apareguda sota la figura d'un jove pastor, li explica les característiques del lloc. Llavors es produirà la revelació, la sorpresa i la incredulitat: Ulisses no es fia de ningú, no està segur de ser víctima d'un engany, i ell, al seu torn, intenta enganyar el jove amb un relat imaginari sobre la pròpia identitat. Però es tracta d'Atena, i la deessa, que evidentment no es deixa ensarronar, es presenta amb la seua personalitat verdadera, i arriba a felicitar l'heroi per l'enginy i la capacitat de dissimulació que demostra. Llavors, home i deessa, protegit i protectora, *van seure al peu del tronc de la bella olivera sagrada, / per planejar el final*. De nou, una olivera acull Ulisses en una circumstància decisiva. Allà, sota l'olivera, Atena li comenta quina és la situació, i li explica els passos que haurà de fer per a resoldre-la. En primer lloc, tornar a amagar la pròpia identitat. Per això, quan es presenti als qui l'havien conegut, i quan arribi a casa, tindrà l'aspecte d'un pobre vell miserable. I així es tanca aquest cant, que fa de pont entre dues meitats de la narració: amb l'heroi transformat, però segur del resultat final.

Resum del Cant XIV (ξ)

Conversa d'Odiseu i Eumeu

La primera escena de tot el procés de retorn, reconeixement i venjança, segueix en realitat el model d'altres arribades de l'heroi a terres estranyes i l'acollida rebuda per part de desconeguts, divins o humans. Ulisses es presenta en un dels seus corrals per als porcs, on resideix el seu antic encarregat de confiança, Eumeu, que a partir d'ara jugarà un paper destacat al llarg de tota la història. Eumeu, que no pot saber qui és aquell pobre vell mal vestit, el rep malgrat tot com un hoste honorable. La presentació del personatge és realment extraordinària: Eumeu és un simple porquer, un esclau comprat, però acull el visitant (el seu amo) amb la mateixa hospitalitat i el mateix ritual que si fóra un gran senyor en el seu palau: si hagués sabut que es tractava d'Ulisses, no l'hauria pogut rebre millor. El seu sentit de l'honor i la seva manera de parlar no corresponen als d'un servidor ignorant i rústic, i més endavant es veurà que també ell procedeix d'una família noble. En qualsevol cas, la fidelitat i l'afecte del porquer queden clars des del primer moment, tot i que està convençut que el seu amo ha desaparegut per sempre. Ulisses, doncs, ja té d'entrada un aliat indispensable. Però encara no pot descobrir-se, i s'inventa una altra peripècia fantàstica. Després de menjar i de beure, l'heroi torna a ser el narrador que ja coneixem, i la seva figura, en la cabana del porquer, és semblant a la que mostrava en el palau del rei dels feacis. Però aquí no conta la seva pròpia història, sinó una nova fantasia, que encara repetirà més vegades, amb algunes variacions. La ironia és que sempre es presenta com a natural de Creta, i els cretencs tenien fama de mentiders compulsius, cosa que sabien els oients. Encara, després d'un sopar que és com un convit, contarà una petita falsedat interessada i habilíssima abans d'anar a dormir.

Resum del Cant XV (o)

Arribada de Telèmac a la barraca d'Odiseu

Amb una estratègia narrativa que sembla perfectament ordida i calculada, Homer fa coincidir en el temps l'arribada d'Ulisses a Ítaca amb la tornada del fill, que viatjava per saber on era el seu pare. Havíem deixat Telèmac a Esparta en el cant IV, a la cort de Menelau, i els pretendents a Ítaca, tramant la mort del jove. Ara, mentre Ulisses sopa i conversa amb el porquer Eumeu, tornarem a trobar el seu fill allà on l'havíem deixat. En la primera escena, la deessa que ho organitza i ho combina tot es presenta en somnis a Telèmac i l'urgeix a tornar a casa, amb frases que insinuen una possible feblesa de Penèlope (i si trontolla la seua fidelitat?), i per tant un risc per a Telèmac, que haurà d'anar més alerta. L'autor, per boca d'Atena, introdueix l'ombra d'una sospita en l'ànim de l'oient o lector: potser Penèlope no és tan transparent com semblava. Telèmac, doncs, s'alça disposat a acomiadar-se de Menelau i a tornar ràpidament a casa. Però abans s'haurà de repetir el ritual dels regals de l'hospitalitat aristocràtica, i Telèmac serà tractat gairebé com un home fet i dret, ocupant ja el lloc social que correspon a son pare absent o mort. Menelau li proposa, fins i tot, allargar el viatge per altres regions gregues i introduir-lo en el cercle d'intercanvi de regals entre senyors. Telèmac, però, té un altre afer més urgent: assegurar el seu propi patrimoni, i el seu lloc a Ítaca com a hereu d'Ulisses. Després la narració torna a Ulisses i a la cabana del porquer, i Eumeu explicarà la seua pròpia història de fill de rei raptat quan era un infant i venut com a esclau a Laertes. I finalment tornem de nou a Telèmac i al final del seu viatge, que el deixarà a les platges d'Ítaca i caminant, sense saber-ho, a l'encontre amb el pare. Mentrestant dos presagis, el vol d'una àguila i el vol d'un falcó, han anunciat com pot acabar tot.

Resum del Cant XVI (π)

Telèmac reconeix Odisseu

En tota història clàssica de separacions –entre germans, entre amants, entre pares i fills– hi ha l'escena esperada del retrobament. Però en aquesta història les escenes esperades seran més d'una, i sempre precedides de l'ocultació premeditada de l'heroi: Ulisses no vol arribar, presentar-se obertament i resoldre la situació tot d'una. La seua prudència és la mateixa d'Atena, i la deessa, òbviament, també en això l'ajuda a cada pas. Atena, doncs, de la mateixa manera que l'ha transformat en un vell d'aspecte miserable, li tornarà a donar un aspecte jove i vigorós quan arribi l'hora de fer-se conèixer pel fill. Però abans, Telèmac, que ha estat rebut amb grans mostres d'alegria pel porquer Eumeu, acull al seu torn el visitant desconegut i comenten la situació a Ítaca. I el visitant, tot i ser un vell pobre i sense forces, expressarà quina seria la seva reacció davant dels abusos intolerables dels pretendents: *preferiria morir abatut al saló de ma casa / que contemplar contínuament aquests fets vergonyosos: / els forasters maltractats, i les pobres criades i esclaves arrossegades de forma indecent per les sales tan belles; / vi consumit sense fi, i el menjar abundant que devoren / sense trellat, sense treva....* Un anunci, doncs, d'allò que realment ha de passar quan el vell desconegut mostri qui és. I quan ho mostra, Telèmac reacciona amb incredulitat davant del prodigi abans d'acceptar que, per increïble que sembli, aquell home és son pare. Ara, doncs, ja li pot explicar amb més detall la situació al palau, el nombre dels pretendents, i la dificultat gairebé insuperable de fer-los front. Després, pare i fill començaran a ordir els plans per al futur immediat, sempre en secret, i sempre comptant amb l'auxili segur d'Atena, aliada imprescindible. Mentrestant, Eumeu ha anat a anunciar a Penèlope el retorn del fill, i els pretendents, en comprovar que no ha tingut èxit l'emboscada contra Telèmac, planegen la manera de matar-lo. I Penèlope, que ho ha descobert, els ho retreu durament.

Resum del Cant XVII (ρ)

Retorn de Telèmac a Ítaca

Aquest cant o capítol és narració pura i directa del present, en el dia crucial de l'entrada d'Ulisses al seu propi palau, després dels vint anys d'absència. Successivament, hi van arribant, o van fent acte de presència en la gran sala, gairebé tots els personatges que prendran part en el drama: Telèmac i Ulisses, els pretendents, Penèlope, el porquer, i un cabrer traïdor. El dia serà llarg, i comença amb l'arribada de Telèmac al palau, on sa mare l'abraça entre llàgrimes i li demana notícies del viatge, i si ha sabut res del pare. Res de cert, diu el fill, que oculta allò que ja sap. Teoclimen, l'endeví, assegura aleshores que Ulisses ja és a Ítaca, i molt a prop, però la dona no n'està gens convençuda, i sembla que necessitarà moltes més proves per a estar-ne. Mentrestant el vell visitant, Ulisses, demana d'anar a la ciutat, a fer de captaire pels carrers o al seu palau mateix, i Eumeu l'acompanya pel camí escarpat i pedregós. A la vora d'una font dedicada a les nimfes (divinitats tan invocades per Ulisses), troben el pastor de les cabres, Melanti, que ofendrà els dos homes amb paraules injurioses i donarà un cop de peu a Ulisses, que dubta un instant si matar-lo allí mateix o esperar amb paciència. Amb la mateixa paciència que després, a la gran sala del casal familiar, haurà de suportar les paraules immoderades dels joves festejadors, el seu menyspreu, i fins i tot una primera violència física, per part del més agressiu dels pretendents de Penèlope. Abans d'entrar a casa seva, Ulisses ha trobat a la porta el gos Argos, vell i decrepit, que reconeix l'amo, després de tants anys, un instant abans de morir-se: l'escena és absolutament memorable. Ulisses, que ha de tornar a contar una història falsa per amagar la seva identitat, desperta l'interès de Penèlope, que demana una conversa privada. Ell, però, prefereix esperar que s'acabi el sopar i se'n vagin els pretendents, per tal de poder parlar a soles amb la dona: tot ha d'anar a poc a poc, mantenint la tensió, esperant el moment adequat per a cada pas.

Resum del Cant XVIII (ς)

La lluita d'Odiseu contra Iros

Seguint l'estratègia narrativa de l'*Odissea*, que sembla tan hàbil com els actes i la ment del protagonista, Ulisses comença a demostrar qui és en realitat davant de tots els presents, els que després seran les seves víctimes. Una mostra només, sense deixar el seu aspecte de vell miserable. Hi ha una baralla amb el captaire 'titular' del lloc, de nom Iros, i Ulisses el deixa estamordit amb un cop de puny que podia haver estat mortal. Els pretendents es diverteixen molt amb l'escena, però també es queden una mica perplexos. I Ulisses aprofita el moment per fer unes consideracions admonitòries sobre el sentit de la vida humana, tan insegura i tan feble, i sobre la imprevisible voluntat dels déus. Cal, per tant, obrar sempre amb justícia, i gaudir d'allò que ens ha estat concedit. Sobretot, no actuar com aquests pretendents, que pagaran els seus excessos: Ulisses, avisa Ulisses, *és ja a prop*. El protagonista amagat es va desvelant gradualment en la gran sala del palau, primer amb la força dels seus punys, després amb una mostra d'autoritat davant de les serventes de casa, i finalment plantant cara i desafiant un dels pretendents que pretenia burlar-se'n. *En sou molts*, diu el vell, *però ara mateix, si tornara Ulisses, les portes es quedarien estretes per a fugir*. Ell sap qui és, però els altres no, i quan ho descobriran serà massa tard. Mentrestant, Penèlope també s'ha revelat als pretendents (i al seu fill) amb una cara diferent. Incitada per la deessa Atena, apareix en la sala, davant de tothom, com una dona atractiva, sensual i bellíssima, que excita el desig dels joves festejadors. A més, segons les seues paraules, potser ha arribat el moment en què haurà de tornar a casar-se, vist que Ulisses no torna i que Telèmac ja s'ha fet gran. Els pretendents, per tant, el que han de fer és mirar de festejar-la amb regals i joies. Cosa que fan ràpidament, i l'omplen d'obsequis esplèndids. I Ulisses somriu, veient que la seua dona és capaç de simular, en profit propi, tan hàbilment com sap fer-ho ell mateix.

Resum del Cant XIX (τ)

Conversa entre Odisseu i Penèlope / Odisseu és reconegut per Euriclea

Abans de tenir amb Penèlope una conversa que podria ser decisiva (però que no ho serà: és necessari que la situació continuï en suspens), Ulisses i el fill retiren les armes de la sala, preparant així l'escena de l'enfrontament final. Telèmac se'n va a dormir, i Penèlope, en efecte, baixa de la seva cambra per parlar llargament amb Ulisses. Després de les preguntes habituals, Penèlope, que considera el visitant un home digne de confiança, explica el cèlebre ardit amb què ha fet esperar tres anys els pretendents. Però explica també que l'engany ha estat descobert, i que, dissortadament, ja no els podrà entretenir més temps. Ulisses, doncs, ha arribat en el moment que la crisi –familiar, personal i fins i tot política– s'acostava al punt sense retorn. Ell, però, encara no vol descobrir-se, i es torna a inventar una història falsa, aquesta vegada com a descendent ni més ni menys que del rei Minos de Creta. Però el relat li serveix també (a petició de Penèlope, que li ho demana com a prova de veracitat) per a descriure minuciosament el vestit i la joia que portava Ulisses (és a dir ell mateix) vint anys abans, quan se'n va anar a Troia. Ell coneix Ulisses, doncs, i en té notícies certes recents, segons les quals està a punt d'arribar. Hi ha com una aproximació i una revelació progressives, que Penèlope no vol acceptar. O potser comença a acceptar, però no ho diu, i fins i tot dubtarà del sentit d'un somni favorable i premonitori. Abans d'anar a dormir, la dida Euriclea li renta els peus al captaire per ordre de Penèlope, que vol tractar el visitant com un hoste honorable. Llavors la vella dida reconeix la identitat de l'hoste per una antiga cicatriu en la cama, i està a punt de descobrir-lo. Ulisses la fa callar enèrgicament. Ningú no ha de saber encara qui és, ni Penèlope ni les dones de casa, perquè això alarmaria els pretendents i posaria en perill els seus plans. I no sabem quina idea o quina esperança té Penèlope quan li confia que ha trobat una forma definitiva de triar un nou marit.

Resum del Cant XX (v)

Els fets que van precedir la matança dels pretendents

Com més avança el text, més completa i complexa apareixerà la personalitat de l'heroi. La prudència i la paciència d'Ulisses, *el que tot ho suporta*, no són qualitats naturals del seu temperament (tan viu com el de qualsevol altre), sinó d'un càlcul racional. Les imatges de la gossa i del budell al foc, en són una il·lustració esplèndida. En tot cas, i a pesar de tots els dubtes, Atena es torna a presentar, maternal i guerrera, i confirma que la seua protecció està del tot assegurada. Els esposos dormen, ella a la cambra i ell al porxo. Penèlope, en un somni fugaç, veu i sent Ulisses al seu costat, al llit. Simultàniament, Ulisses també creu que ha sentit la presència de la dona al costat del seu cap, *i que ella sabia qui era*. Passa la nit, i de bon matí comencen els preparatius per a un gran dinar de dia de festa: netejar la sala, portar aigua, els pastors que arriben amb els animals per al convit... I un nou personatge, Filaci, majoral dels pastors de vaques, serà el nou aliat fidel d'Ulisses: amb Telèmac i Eumeu, ja en són quatre. Els pretendents, abans d'entrar al convit, veuen un mal averany, una àguila que vola per l'esquerra, i comencen a dubtar de l'èxit del seu projecte. No per això abandonaran l'actitud prepotent, sobretot amb el captaire, a pesar que Telèmac el tracta com un hoste honorable. Un dels joves, fins i tot, li llança una pota de vaca a manera de 'regal': una ofensa intolerable, davant de la qual Telèmac reacciona enèrgicament i amenaça l'ofensor. També ell, el fill d'Ulisses, va desplegant totes les dimensions del seu caràcter. Finalment, una riulla bestial dels pretendents, i una visió terrible de l'endeví Teoclimen (*s'alcen i creixen gemecs, i us baixa un gran plor per les galtes, / mentre s'esquitxen de sang les parets i les bigues tan belles...*) faran caure un vel premonitori de tragèdia imminent.